

GARCÍA GONZÁLEZ, Francisco; BÉAUR, Gérard; BOUDJAABA, Fabrice (editors). *La historia rural en España y Francia (siglos XVI-XIX). Contribuciones para una historia comparada y renovada.* Zaragoza: Prensas de la Universidad de Zaragoza, 2016. Monografías de Historia Rural, 12. 414 pàgs. [15 x 21].

El llibre presenta les línies generals a través de les quals ha avançat la història rural en els darrers anys, realitzant un exercici d'història comparada entre la historiografia espanyola i la francesa. L'objectiu principal consisteix en revisar, matisar i aprofundir en el món rural, rellegint les fonts i formulant nous interrogants sobre la transició del feudalisme al capitalisme. Al presentar un estat de la qüestió de diferents aspectes relacionats amb la historiografia agrària, els editors han contribuït a la renovació de la història rural.

Està dividit en sis àmbits temàtics que permeten posar de relleu les diferents vessants a través de les quals s'ha analitzat el món rural en els darrers 20 anys. Amb la premissa de la història comparada, els blocs temàtics mantenen una estructura en què sempre es presenta el cas espanyol i el cas francès.

El primer bloc temàtic està dedicat a la "Població, ocupació del territori i xarxes migratòries". Els responsables són Ofelia REY CASTELAO, de la Universitat de Santiago de Compostel·la, i Stéphane MINVIELLE, de la Universitat de la Nouvelle-Calédonie-CNEP. Amb llurs treballs sobre la mobilitat poblacional es posa de manifest que es tracta d'un dels aspectes més treballats per la historiografia, tant espanyola com francesa. A més, es destaca que lluny de les visions tradicionals de l'estaticisme poblacional, els moviments migratoris eren nombrosos i ultrapassaven els límits de la parròquia. En qüestions metodològiques, coincideixen que s'han de creuar més fonts per tal d'enriquir les possibilitats d'anàlisi.

El segon bloc es titula "Entre el camp i la ciutat. Producció agrària, agricultures periurbanes i xarxes comercials". S'ocupen del cas francès Francis BRUMONT, de la Universitat Toulouse-Le Mirail, juntament amb Hervé BENNEZON i Florent MÉROT, del Centre de Recherche Espaces, Sociétés, Cultures de la Universitat Paris 13-Villetaneuse; del cas hispànic se n'encarrega Máximo GARCÍA FERNÁNDEZ, de la Universitat de Valladolid, amb Jesús Manuel GONZÁLEZ BELTRÁN, de la Universitat de Cadis. La qüestió de fons és semblant en el cas francès i en el peninsular: la ciutat tenia un pes important en la producció i en les poblacions urbanes. Es posa de manifest, però, que calen més estudis que aprofundeixin en les relacions complicades que es mantien entre el camp i la ciutat, ja que no eren sistemes oposats sinó complementaris i dependents. Tot i que s'ha avançat prou en aquestes relacions, els resultats encara són esbiaixats, en tant que se centren en productes determinats i sempre en la relació ciutat-camp, rarament en els intercanvis camp-camp.

El tercer bloc presenta la perspectiva institucional amb el títol "Estat, règim senyorial i comunitats rurals. Intervenció i conflicte". El conformen els estudis de

Laureano RUBIO PÉREZ, de la Universitat de Lleó, i Nadine VIVIER, de la Universitat de Le Mans. Les tradicions historiogràfiques pel que fa el marc jurídic del món rural són diferents. En el cas espanyol es tracta d'una perspectiva feta normalment des de l'època moderna, mentre que des de França les conseqüències de la Revolució i la instauració del règim liberal tenen més pes, en tant que va ser quan es varen produir els processos de modernització rural. Ambdós autors, però, insisteixen en la necessitat de superar la visió camperol-senyor per analitzar les relacions de poder en els moments en què l'Estat intentava modificar la propietat comunal, ja que seria el moment en què tant senyors com camperols s'enfrontarien a l'Estat.

El quart bloc es dedica a la "Terra, treball i relacions socials al món rural", amb els estudis de Rosa CONGOST, de la Universitat de Girona, i de Gérard BÉAUR, del Centre de Recherches Historiques de l'Écoles des Hautes Études en Sciences Sociales. Després d'analitzar la situació en què es troba la producció bibliogràfica, la conclusió és clara: cal revisar i reinterpretar les formes de propietat i de treball. Tot i els avenços des de la història de la família, encara cal microanalitzar el sistema de l'hereu únic, ja que no era igual a tota l'Europa septentrional. S'advoca, per tant, a favor d'estudis de cas que posin de relleu la diversitat de les pràctiques de la propietat i de l'explotació i que no pretenguin una uniformització irreal.

Lligat amb els estudis anteriors, el cinquè apartat es titula "Família, propietat i desigualtat social", amb les aportacions de Francisco GARCÍA GONZÁLEZ, de la Universitat de Castella-La Manxa, i de Fabrice BOUDJAABA, del Centre de Recherches Historiques de l'Écoles des Hautes Études en Sciences Sociales. Cal destacar la gran quantitat de referències bibliogràfiques que s'aporten, evidenciant que la família i les relacions socials són qüestions molt analitzades tant per la historiografia francesa com per la espanyola. Una perspectiva social del món rural que permet obtenir una visió microscòpia de les pràctiques familiars i de la construcció de les relacions socials, l'accés a la propietat i la gestió de la pobresa.

El darrer bloc es dedica a "Església i clergat al món rural". Se n'encarreguen dels estudis Pegerto SAAVEDRA, de la Universitat de Santiago de Compostel·la, i Pablo LUNA, de la Universitat de la Sorbonne-Paris IV. Aquesta perspectiva presenta segons tres problemàtiques: el capital, l'extensió de les propietats i la reacció del senyor eclesiàstic. A la llum del balanç bibliogràfic que realitzen els autors, encara calen més treballs que permetin aportar més informació sobre aquests problemes. Novament es destaca la important aproximació que ha ofert la història de la família pel que fa a l'anàlisi de les relacions eclesiàstiques, especialment per analitzar la projecció del sistema del benefici eclesiàstic entre la petita noblesa i l'oligarquia rural. Més enllà de les figures episcopals, s'hauria d'aprofundir en el paper del clergat rural, veritables actors de l'Església al territori de la diòcesi.

En definitiva, es pot dir que tot i els esforços per part de les historiografies del món rural francesa i espanyola, encara queden qüestions a treballar, possiblement optant amb nous models interpretatius, com ara el culturalista. El llibre, no obstant, esdevé un bon estat de la qüestió que permet entrar en contacte amb una gran part de la producció bibliogràfica que s'ha estat realitzant durant els darrers anys. A més, permet conèixer

ÍNDICE HISTÓRICO ESPAÑOL

ISSN: 0537-3522

CEHI- Universitat de Barcelona (setembre 2017)

els autors i els equips, com també les tendències i línies d'investigació que s'estan duent a terme, tant a Espanya com a França, en el marc de la història rural. A més, l'obra posa de manifest la validesa dels estudis comparats, que permeten integrar qüestions de dimensió europea des de la regionalització.

ISAAC GARCÍA-OSES
(Universitat de Barcelona)

Traducción de la reseña anterior:

El libro presenta las líneas generales a través de las cuales ha avanzado la historia rural en los últimos años, realizando un ejercicio de historia comparada entre la historiografía española y francesa. El objetivo principal consiste en revisar, matizar y profundizar en el mundo rural relejendo las fuentes y formulando nuevos interrogantes sobre la transición del feudalismo al capitalismo. Al presentar un estado de la cuestión de diferentes aspectos relacionados con la historiografía agraria, los editores han contribuido a la renovación de la historia rural.

Está dividido en seis ámbitos temáticos que permiten poner de relieve las diferentes vertientes a través de las cuales se ha analizado el mundo rural en los últimos 20 años. Con la premisa de la historia comparada, los bloques temáticos mantienen una estructura en la que siempre se presenta el caso español y el caso francés.

El primer bloque temático está dedicado a la "Población, ocupación del territorio y redes migratorias". Los responsables son Ofelia REY CASTELAO, de la Universidad de Santiago de Compostela, y Stéphane MINVIELLE, de la Universidad de la Nouvelle-Calédonie-CNEP. Con sus trabajos sobre la movilidad poblacional se pone de manifiesto que se trata de uno de los aspectos más trabajados por la historiografía, tanto española como francesa. Además, se destaca que lejos de las visiones tradicionales del estaticismo poblacional, los movimientos migratorios eran numerosos y ultrapasaban los límites de la parroquia. En cuestiones metodológicas, coinciden que se deben cruzar más fuentes para enriquecer las posibilidades de análisis.

El segundo bloque se titula "Entre el campo y la ciudad. Producción agraria, agriculturas periurbanas y redes comerciales. Se ocupan del caso francés Francis BRUMONT, de la Universidad Toulouse-Le Mirail, junto con Hervé BENNEZON y Florent MÉROT, del Centre de Recherche Espaces, Sociétés, Cultures de la Universidad Paris 13-Villetaneuse; del caso hispánico se encarga Máximo GARCÍA FERNÁNDEZ, de la Universidad de Valladolid, con Jesús Manuel GONZÁLEZ BELTRÁN, de la Universidad de Cádiz. La cuestión de fondo parece similar en el caso francés y en el peninsular: la ciudad tenía un peso importante en la producción y en las

poblaciones urbanas. Se pone de manifiesto, pero que son precisos más estudios que profundicen en las complicadas relaciones que se mantenían entre el campo y la ciudad, ya que no eran sistemas opuestos sino complementarios y dependientes. A pesar de que se ha avanzado bastante en estas relaciones, los resultados aún son incompletos, en tanto que se centran en productos determinados y siempre en la relación ciudad-campo, raramente en los intercambios campo-campo.

El tercer bloque presenta la perspectiva institucional con el título “Estado, régimen señorial y comunidades rurales. Intervención y conflicto”. Lo conforman los estudios de Laureano RUBIO PÉREZ, de la Universidad de León, y Nadine VIVIER, de la Universidad de Le Mans. Las tradiciones historiográficas en el marco jurídico del mundo rural son diferentes. En el caso español se trata de una perspectiva hecha normalmente desde la época moderna, mientras que desde Francia las consecuencias de la Revolución y la instauración del régimen liberal tienen mayor peso, en tanto que fue entonces cuando se produjeron los procesos de modernización rural. Ambos autores insisten en la necesidad de superar la visión campesino-señor para analizar las relaciones de poder en los momentos en que el Estado intentaba modificar la propiedad comunal, ya que sería el momento en que tanto señores como campesinos se enfrentarían al Estado.

El cuarto bloque se dedica a la “Tierra, trabajo y relaciones sociales en el mundo rural”, con los estudios de Rosa CONGOST, de la Universidad de Girona, y de Gérard BÉAUR, del Centre de Recherches Historiques de l'Écoles des Hautes Études en Sciences Sociales. Después de analizar la situación en que se encuentra la producción bibliográfica, la conclusión es clara: es preciso revisar e interpretar las formas de propiedad y de trabajo. A pesar de los avances desde la historia de la familia, aún se debe microanalizar el sistema del heredero único, ya que no era igual en toda la Europa septentrional. Se proponen los estudios de caso que pongan de relieve la diversidad de prácticas de la propiedad y de la explotación, con el fin de no caer en una uniformización irreal.

Ligado con los estudios anteriores, el quinto apartado se titula “Familia, propiedad y desigualdad social”, con las aportaciones de Francisco GARCÍA GONZÁLEZ, de la Universidad de Castilla-La Mancha, y de Fabrice BOUDJAABA, del Centre de Recherches Historiques de l'Écoles des Hautes Études en Sciences Sociales. Debemos destacar la gran cantidad de referencias bibliográficas que se aportan, evidenciando que la familia y las relaciones sociales son cuestiones muy analizadas tanto por la historiografía francesa como por la española. Una perspectiva social del mundo rural que permite obtener una visión microscópica de las prácticas familiares y de la construcción de las relaciones sociales, el acceso a la propiedad y la gestión de la pobreza.

El último bloque se dedica a la “Iglesia y clérigos en el mundo rural”. Se encargan de los estudios Pegerto SAAVEDRA, de la Universidad de Santiago de Compostela, y Pablo LUNA, de la Universidad de la Sorbonne-Paris IV. Esta perspectiva presenta tres problemáticas: el capital, la extensión de las propiedades y la reacción del señor eclesiástico. A la luz del balance bibliográfico que realizan los autores, aún son precisos más trabajos que permitan aportar más información sobre

ÍNDICE HISTÓRICO ESPAÑOL

ISSN: 0537-3522

CEHI- Universitat de Barcelona (setembre 2017)

estos problemas. Nuevamente se destaca la importante aproximación que ha ofrecido la historia de la familia con respecto a las relaciones eclesiásticas, especialmente al analizar la relación del sistema del beneficio eclesiástico entre la pequeña nobleza y la oligarquía rural. Más allá de las figuras episcopales, se tendría que profundizar en el papel de la clerecía rural, verdaderos actores en la Iglesia en el territorio de su diócesis.

En definitiva, se puede decir que a pesar de los esfuerzos por parte de las historiografías del mundo rural francés y español, aún quedan cuestiones por trabajar, posiblemente optando con nuevos modelos interpretativos, como el culturalista. El libro, no obstante, constituye un buen estado de la cuestión que permite entrar en contacto con una gran parte de la producción bibliográfica que se ha estado realizando durante los últimos años. Además, permite conocer los autores y los equipos, como también las tendencias y líneas de investigación que se están llevando a cabo, tanto en España como en Francia en el marco de la historia rural. Además la obra pone de manifiesto la validez de los estudios comparados, que permiten integrar cuestiones de dimensión europea desde la regionalización.

ISAAC GARCÍA-OSES
(Universitat de Barcelona)